

Köy okullarının finansman sorunlarına yönelik köy okulu yöneticilerinin görüşleri

Zeki Pelit¹, Eyüp Yanbakar², Ercan Taştan³, Gökhan Taştan⁴

DOI 10.5281/zenodo.10695737

Özet

Türkiye'deki köy okullarının finansman sorunlarına ve bu sorunlara yönelik çözümleri bulma amacı taşıyan köy okulu müdürlerinin görüşlerine odaklanmaktadır. Tokat, Turhal ilçesindeki ilkököl ve ortaokul müdürleriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemleri ve betimsel analizle incelenmiştir. Bulgular, finansman kaynaklarının çeşitliliğini ve okul müdürlerinin karşılaştığı zorlukları ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır. Okul-aile birlikleri, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün aynı katkıları ve çeşitli bağışlar finansmanın temelini oluştururken, müdürlerin kaynak bulma konusunda karşılaştıkları güçlükler ve çözüm arayışları derinlemesine tartışılmıştır. Araştırma, mevcut eğitim politikaları ve finansman modellerinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ve köy okullarının ihtiyaçlarına uygun sürdürülebilir finansman stratejilerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, eğitim alanında politika yapıcılar ve ilgili taraflar için somut öneriler sunulmuş, köy okullarının eğitim kalitesinin artırılması ve finansal sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla kapsamlı bir strateji önerisi geliştirilmiştir. Bu strateji, kaynakların etkin kullanımı, yerel toplulukların katılımının artırılması ve eğitim finansmanı için yenilikçi yöntemlerin keşfedilmesi üzerine kuruludur. Araştırma sonuçları, Türkiye'deki köy okullarının karşı karşıya olduğu finansman sorunlarının üstesinden gelmek için kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansman, eğitim finansmanı, öğretmen, görüş.

Views of village school principal on the financial challenges of village schools

Abstract

This study focuses on the views of village school principals in Turkey regarding the financial challenges of rural schools and the search for solutions to these issues. Conducted with primary and middle school principals in Tokat's Turhal District through semi-structured interviews, the research utilised qualitative methods and descriptive analysis to examine the data. Findings highlight the diversity of financing sources and the difficulties principals face in securing funding. The role of school-family associations, in-kind contributions from the National Education Directorate, and various donations are crucial to financing. At the same time, the principals' challenges and strategies for resource acquisition are discussed in depth. The research underscores the need to reevaluate current educational policies and financing models, advocating for sustainable financing strategies tailored to the needs of village schools. Concrete recommendations are provided for policymakers and stakeholders to enhance the quality of education and financial sustainability in rural schools. This includes efficient resource use, increased community involvement, and exploring innovative financing methods for education. The results indicate the necessity of a comprehensive and multi-dimensional approach to overcome the financing challenges rural schools face in Turkey.

Keywords: Finance, education finance, teacher, opinion.

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, zpelit1978@gmail.com

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gustavyopoye@gmail.com

³ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, erci050@gmail.com

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, tastangokhan558@gmail.com

Giriş

Eğitim; vatandaş için anayasal bir hak, devlet içinse fırsat eşitliği temelinde sunmak zorunda olduğu bir hizmet alanıdır. Bu alan, 1980 sonrası neoliberal politikaların etkisinde piyasalaşmış ve giderek alınıp satılabilen yani piyasa karşılığı olan bir ürüne dönüşmüştür (Çalcalı, 2009). Devlet, giderek kendini tüm hizmet alanlarından olduğu gibi eğitimden de soyutlayarak, daha çok izleyen ve denetleyen alana çekilmiştir. Eğitim finansmanı ise gittikçe velilerin, STK ve diğer özel alanın sorumluluğuna bırakılmıştır (Bülbül, 1998). Özellikle ilk ve ortaokullarda okul bütçesinin olmayışı, okulların günlük ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelmesine neden olmuştur. Devletin kendini eğitim finansmanından uzak tutma çabası okul temelli uygulamalarla pekiştirilmiştir. TKY (toplam kalite yönetimi) gibi projelerle veli ve okulun sosyal çevresi okula çekilerek yönetim adı altında birlikte yönetme ve okulun sorunlarına ortak olma gibi çalışmalar yapılmıştır. Bu noktada katılım veliler tarafından sadece okula maddi destek anlamında algılanmaya başlanmış ve yönetim örgütlenmesi istenen sonuca ulaşamamıştır (Koç, 2007). Okul yönetimleri okulun devamını sağlamak ve gerekli olan kaynağı yaratmak için velilerle ve okulun çevresi ile görüşmeler yapmak ve sürekli maddi taleplerde bulunmak zorunda bırakılmıştır. Bu nokta hem okul yöneticilerinin hem de öğretmenlerin kimlik rollerine ilişkin yeni bir beklenti unsuru oluşmuştur. Okuluna kaynak yaratan eğitimciler başarılı olarak nitelendirilmiştir. Okullar bir şirket gibi kar zarar hesapları yapan ve geleceğin finansman kaynağını yaratmak zorunda olan kurumlar haline dönüştürülmüştür. Velilerin okul ihtiyaçlarını karşıladıkları bu yeni model, velinin okul ve öğretmen üzerinde kurduğu görünmeyen baskının da artışı anlamına gelmiştir. Finansmanı sağlayan veli, sağladığı finansman ölçüsünde yönetme gücü de kazanabilen ve bedelini ödediği bir hizmet konusunda rahatça hesap sorabilen konuma getirilirken eğitimci de hesap verilebilen ve boyun eğmek zorunda bırakılan eleman konumuna düşürülmüştür (Özdemir, 2011). Böylelikle okul ve öğretmen üzerinden ciddi denetim mekanizmalarından biri de günümüzde veliler tarafından kurulmuştur. Özellikle liselerde olduğu gibi tüm eğitim diğer basamaklarında da okullara ayrılacak yeterli bütçeler, hem öğretmenin toplumsal statüsünden doğan olumsuzluğu hem de merkezi uygulamalarla gönderilen kaynakların paylaşılması konusundaki adaletsizliği önleyecektir. Okullar kendi ihtiyaçlarını karşılayacağı, kaynak israfı noktasında her okul kendi ihtiyacı doğrultusunda hareket edeceği için tasarruf da sağlanmış olacaktır. Okullarda bütçe planlaması konusunda ise ek istihdam alanı yaratılarak bu konuda finans uzmanlığı olan kişilerin görevlendirilmesiyle okul yönetiminin asıl işlevi olan eğitim öğretim işlerinin düzenlenmesi konusuna odaklanması sağlanmış olacaktır.

Okul müdürleri çeşitli görev, yetki ve sorumluluklara sahiptir. Bunlar içerisinde en önemli sorumluluklarından biri de okuldaki gelir gider durumlarının işlenmesi, hesaplanması ve kontrolü için yaptıkları bütçe çalışmalarıdır. Okullarda eğitim öğretim faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yürütülerek eğitimin niteliğinin artırılması, okulların sürekli değişen ihtiyaçlarının zamanında karşılanmasına bağlıdır (Karataş, 2006). Bu nedenle okullardaki eğitimin niteliğinin yükseltilmesi ve okul performansının artırılması amacıyla okullarda küçük çaplı da olsa çeşitli finansman politikaları uygulandığı ileri sürülebilir. Bütçe adı verilen gelir ve gider durumlarının kontrolü büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de merkezi şekilde belirlenen ve il, ilçe müdürlükleri eli ile okullara tahsis edilen bütçenin hazırlanmasında okul müdürleri başta olmak üzere okulun bütün paydaşlarının yer alması önem arz etmektedir. Türkiye geneli ilk ve ortaokullarda mali kaynak problemi yaşanmaktadır. Tam olarak bir bütçesi bulunmayan bu kademe okullar içerisinde en dezavantajlı olanı köydeki ilk ve ortaokullardır. Bu yüzden araştırma konusu olarak köydeki ilk ve ortaokullar seçilmiştir. Bu araştırmada amaç; “Köy

okulu müdürlerinin görüşlerine göre, köy ilköğretim okullarının mali kaynak sorunları ve çözüm uygulamaları nelerdir?" sorusuna cevap aramaktır. Bu amaçtan yola çıkılarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Köy okullarının gelir kaynakları nelerden oluşmaktadır?
- Köy Okulu müdürlerinin okullarında gördükleri en önemli mali kaynak sorunları nelerdir?
- Köy okullarının mali kaynak sorunlarının çözümü hakkında okul müdürlerinin önerileri nelerdir?

Eğitim Finansmanı

Eğitim finansmanı, eğitim hizmetlerinin sağlanması ve geliştirilmesi için gerekli olan mali kaynakların elde edilmesi, yönetilmesi ve kullanılmasını kapsayan bir süreçtir. Bu finansman, okulların, üniversitelerin ve diğer eğitim kurumlarının işletilmesi, öğretmen ve eğitimcilerin maaşlarının ödenmesi, eğitim materyallerinin sağlanması, altyapı ve teknoloji yatırımlarının yapılması gibi çeşitli amaçlar için kullanılır. Eğitim finansmanı, devlet bütçesinden sağlanan kaynaklar, özel sektör yatırımları, bağışlar ve yardımlar, öğrenci ücretleri gibi çeşitli kaynaklardan sağlanabilir. Eğitim finansmanının temel amacı, tüm bireylere kaliteli eğitim hizmetleri sunmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaktır. Bu süreç, eğitim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması, eğitim harcamalarının planlanması ve denetlenmesi, eğitim yatırımlarının etkinliğinin artırılması gibi çeşitli boyutları içerir (Ergen, 2004). Eğitim finansmanı, ülkeden ülkeye farklılık gösteren karmaşık bir yapıya sahiptir ve eğitim sisteminin niteliği üzerinde doğrudan etkiye sahiptir.

Bülbül (1998), eğitim sistemi artan öğrenci sayıları, düşen verimlilik ve etkililik, finansal zorluklar gibi nedenlerle zor bir dönemden geçmektedir. Kamu kaynaklarının yanı sıra diğer finansman yöntemlerinin yetersiz kalması ve eğitime katkıda bulunanların katılımının tartışma konusu olması, eğitim sistemini daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Eğitime özel finansmanın dâhil edilmesi, sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerin çocukları için olumsuz sonuçlar doğurabilir, eğer bu uygulama diğer politikalarla uyum içinde geliştirilmezse olumsuz sonuçları olur. Bu nedenle eğitim sistemini iyileştirmek adına finansman sorunlarından ziyade eğitimin kalitesine odaklanılmalıdır. Önder vd., (1998) Türkiye'deki eğitim finansmanı problemlerinin çözümü için, milli eğitime ayrılan bütçenin artırılması ve bir eğitim fonunun kurulması gerektiğini önermiştir. Önerilen sistem, kaynakların toplanmasında merkeziyetçi, kullanımında ise yerel ihtiyaç ve önceliklere odaklanan bir yapıyı desteklemektedir. Bu yaklaşım, ülkede giderek derinleşen sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin bir sonucu olarak görülmektedir. Ata (1998) "Yükseköğretimde Finansman Sorunu ve Yeniden Yapılanma" başlıklı çalışması, yükseköğretimin bireylere sağladığı faydaların, ilk ve ortaöğretime göre daha fazla olduğunu ve finansman stratejilerinin bu gerçeği yansıtması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'de yükseköğretim finansmanının büyük bir kısmının kamu tarafından karşılandığı, öğrenci katkı paylarının ise finansman içerisinde minimal bir yer tuttuğu belirtilmiştir. Kamunun hem yükseköğretime olan bakış açısı hem de kaynak yetersizliği nedeniyle yeterli finansmanı sağlayamadığı gözlemlenmiş ve çözüm olarak özel üniversitelerin teşvik edilmesi, öğrenci katkı paylarının yükseltilmesi, üniversitelerin gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesi, maddi imkânı olmayan öğrencilere kredi sağlanması, üniversitelerin danışmanlık ve patent gibi hizmetler sunarak ek kaynak yaratması ve eğitim finansmanına yönelik kamu duyarlılığının artırılması önerilmiştir. Ergen (2004), Türkiye'de

eğitime ayrılan konsolide bütçe payı 2002 yılında ancak 1993 seviyelerine ulaşabilmiş, bu süreçte personel giderleri sabit kalırken, cari harcamalar, yatırım ve transferlerde düşüş yaşanmıştır. Bu durum, Türkiye'nin eğitime ayrılan payın OECD ülkeleri arasında en düşüklerden biri olduğunu ve eğitim harcamalarının önceliklendirilmediğini göstermektedir. Eğitim finansmanının artırılabilmesi için hem kamu hem de özel sektörde yeni finansman yöntemlerinin araştırılması gerektiği vurgulanmıştır. İnandı (2005) Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde eğitim finansmanının büyük oranda kamu kaynaklarından sağlandığı, GSYH ve kamu bütçesinden eğitime en yüksek payı Danimarka'nın, en düşük payı ise Yunanistan'ın ayırdığı belirtilmiştir. Türkiye'nin AB ülkeleri arasında eğitime göreceli olarak düşük bir pay ayırdığı ifade edilmiştir. Ayrıca, AB ülkeleri ile Türkiye arasında öğrenci başına düşen eğitim harcamaları açısından büyük farklar olduğu gözlemlenmiştir. Karaaslan (2005)'in analizine göre, Türkiye'de eğitim alanında yaşanan sorunların çözümü için ayrılan kaynaklar yetersiz bulunmuştur. Gelir dağılımındaki adaletsizlik ve düşük gelir seviyesi nedeniyle, kamu sektörünün eğitime ayıracağı kaynaklar kritik öneme sahiptir. Ancak, cumhuriyetin ilk yılları dışında, eğitime yeterince önem verilmemiştir. Eğitim harcamalarında kaynak bulma problemi yaşanmış, bütçedeki faiz ödemelerinin artışı diğer yatırımların azalmasına yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'de eğitimin karşılaştığı sorunların boyutlarının sağlıklı bir eğitim hizmeti sunulmasını zorlaştırdığını göstermektedir. Eğitim sorunlarının çözümü, eğitim hakkının kamusal bir alan ve kaynak kullanımıyla sağlanabileceği anlayışıyla başlamalıdır. Kamusal kaynakların diğer alanlara aktarılması, eğitim dâhil olmak üzere sosyal hizmetlerde kalıcı sorunlara yol açmaktadır.

İlköğretim Okullarının Finansmanı

İlköğretim okullarının finansmanı, genellikle devlet tarafından sağlanan kaynaklarla desteklenir, bu süreç eğitim sisteminin temel taşlarından biridir. Bu kaynaklar, vergilerden elde edilen gelirler, hükümetin eğitime ayırdığı bütçe ve yerel yönetimlerin katkıları şeklinde olabilir. Aynı zamanda, özel sektörden gelen bağışlar, uluslararası yardımlar ve velilerden alınan katkı payları gibi ek finansman kaynakları da ilköğretim okullarının bütçelerine dâhil edilebilir. Bu kaynakların yönetimi, okulların ihtiyaç duyduğu altyapı, eğitim materyalleri, öğretmen maaşları ve diğer operasyonel giderlerin karşılanmasında kritik bir rol oynar. Eğitimin kalitesini artırmak ve eğitime erişimi genişletmek amacıyla, hükümetler ve eğitim politikası yapımcılar, ilköğretim okullarına yeterli finansman sağlama konusunda önemli sorumluluklar üstlenirler. Bu finansmanın etkin bir şekilde kullanılması, eğitim sistemlerinin sürekli gelişiminde ve öğrencilerin başarısında önemli bir faktördür (Bircan, 1992). İlköğretim okullarına sağlanan finansmanın etkili yönetimi, eğitim hizmetlerinin kalitesinin sürdürülebilirliği için hayati öneme sahiptir. Bu finansman, okulların modern eğitim teknolojilerine erişimini, fiziksel altyapının iyileştirilmesini ve öğrencilere yönelik destek hizmetlerinin genişletilmesini mümkün kılar. Ayrıca öğretmenlerin sürekli profesyonel gelişimi için gereken kaynakların sağlanmasında da kritik bir rol oynar, böylece öğretim kalitesi artırılır ve öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu bir etki yaratılır. Finansmanın doğru dağıtımı, özellikle dezavantajlı bölgelerdeki okullar için eşit eğitim fırsatları yaratılmasına yardımcı olur, böylece eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına önemli bir katkıda bulunur. Finansman stratejilerinin, toplumun değişen ihtiyaçlarına ve eğitim hedeflerine uyum sağlayacak şekilde dinamik ve esnek olması gerektiği anlaşılır. Bu süreç, eğitim politikası yapımcılarının, okul yöneticilerinin ve toplumun tüm kesimlerinin sürekli diyalog ve işbirliği içinde olmalarını gerektirir (Akça, 2002). Böyle bir yaklaşım, ilköğretim

eğitiminin her çocuğa en iyi başlangıcı sağlama misyonunu güçlendirecek ve gelecek nesiller için daha parlak bir gelecek inşa etmeye katkıda bulunacaktır.

Bircan (1992) Türkiye'de yasal olarak önerilmesine rağmen henüz tam anlamıyla hayata geçirilememiş olan sekiz yıllık zorunlu ilköğretim sisteminin uygulanabilirliğine dair olumlu bir tablo çizmiştir. Araştırma, uygun insan kaynağı ve mali kaynakların varlığına işaret ederek, stratejik bir planlama ve etkili organizasyonla sekiz yıllık ilköğretimin kademeli olarak derhal başlatılabileceğini öne sürmüştür. Kavak vd., (1997)'nin yaptığı araştırma, ilköğretim okullarının finansman kaynaklarını incelerken, Ankara'daki okulların 27 çeşit bütçe dışı gelire sahip olduğunu belirlemiştir. Bu gelirler arasında dergi, diploma ve karne ücretleri gibi kalemler bulunmaktadır. Ayrıca, okul yöneticileri ve öğretmenlerin finansman konusunda çok yönlü bir yaklaşım benimsedikleri tespit edilmiştir. Ataklı (1998) ilköğretim finansmanının artırılması için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler arasında kurumlar vergisi ve taşıt alım vergisine ek olarak %1'lik bir katkı, katma değer vergisinin 1 puanının ilköğretime ayrılması ve elde edilen gelirle bir ilköğretim fonu oluşturulması yer almaktadır. Önerilen fondan, ilköğretim okullarının küçük onarımları, kırtasiye, temizlik, sağlık malzemesi alımları gibi ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir. Son olarak Öztürk (2002), Polatlı ilçesindeki ilköğretim okullarının finansman kaynaklarını ele almıştır. Araştırma, okulların bütçe dışı kaynaklara, özellikle velilerden, yerel yönetimlerden, gönüllü ve özel kuruluşlardan destek aldıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, Türkiye'deki ilköğretim okullarının finansmanında çeşitliliğin ve yaratıcılığın önemini vurgulamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, niteliksel araştırma yöntemleri ve teknikleri kullanılarak betimleyici bir yaklaşımla yürütülmüştür. Betimleyici nitel araştırmalar, bireysel ya da grup deneyimlerini, teorik sınırlamalardan bağımsız olarak ve doğal araştırma tekniklerini benimseyerek detaylı bir şekilde analiz eder (Lambert & Lambert, 2012). Bu tür araştırmalarda, belirli bir araştırma konusu veya politik mesele çerçevesinde, mevcut ihtiyaçlar, uygulamalar ve politikalar detaylı bir şekilde incelenir (Loeb et al., 2017). Bu çalışmada, köy okullarının finansal zorlukları ve köy okulu müdürlerinin bu konudaki tecrübeleri, okul geliştirme sürecine katkıları açısından, okul müdürlerinin perspektiflerine dayanarak ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Tokat'ın Turhal ilçesine bağlı köylerdeki 8 ilkokul ve 4 ortaokulun müdürlerinden oluşur. Katılımcı seçimi, maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde, örneklemin seçimi için öncelikle çeşitli özellikler veya kriterler tanımlanır. Ardından, belirlenen bu çeşitlilik kriterlerine göre bir örneklem grubu seçilir ki, bu grup içerisindeki çeşitlilikten yola çıkarak genel geçer bulgular elde edilebilir (Patton, 1990). Araştırmada çeşitliliği sağlama kriterleri olarak okulun türü ve müdürlerin yönetici pozisyonları seçilmiştir. Farklı eğitim kademelerinde ve yönetici pozisyonlarında görev yapan katılımcıların dâhil edilmesiyle, araştırma sonuçlarının daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmaya katılan okullar ve müdürler hakkındaki veriler, detaylı bir şekilde tablolar halinde sunulmuş, analiz edilmiş ve kapsamlı bir biçimde incelenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	Kategori	Yüzde (%)
Kıdem Yılları	5-10 Yıl	50
	11-15 Yıl	41.7
	16-20 Yıl	8.3
Okulların İlkokul-Ortaokul Olma Durumları	İlkokul	66.6
	Ortaokul	33.4
Okulların Öğrenci Sayıları	100'den Az	58.4
	100-150	33.3
	151-200	8.3
Okullardaki Öğrenci Velilerinin Ortalama Gelir Düzeyleri	500 TL'den Az	33.3
	500-1000 TL	50
	1000-1500 TL	16.7

Veri toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma, Mayıs-Eylül 2020 tarihleri arasında Tokat ilinde yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler üzerine kurulmuştur. Araştırma, köy okulu müdürlerinin finansman sorunlarına yönelik görüşlerini toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanarak nitel bir yaklaşım benimsemiştir. Görüşme formu, kolay anlaşılır ve açık uçlu sorular içerecek şekilde tasarlanmıştır. Görüşmeler, katılımcılara araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verildikten sonra, serbest söyleşi atmosferinde, ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Her bir görüşme ortalama 20 dakika sürmüştür, elde edilen veriler nitel analiz yöntemleriyle işlenmiştir. Bu süreç, köy okullarının finansmanı ile ilgili kapsamlı bilgilerin toplanmasını sağlamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmacı, köy okulu müdürleriyle gerçekleştirilen görüşmeleri kayıt altına almış ve bu kayıtları bilgisayar ortamında yazılı metinlere dönüştürmüştür. Elde edilen veriler, niteliksel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz sürecinde, görüşme metinlerindeki kelimeler, ifadeler, kullanılan dil, diyalogların yapısı ve özellikleri, sembolik ifadeler ve benzetmeler dikkate alınarak ayrıntılı bir değerlendirme yapılmıştır (Kümbetoğlu, 2005). Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan nitel veriler, ilk olarak okul müdürlerinin her bir soruya verdiği yanıtlarla işlenmiş, daha sonra bu yanıtlardan elde edilen bulgular frekans ve yüzde tabloları halinde sunulmuş, sorulara verilen yanıtlar arasından öne çıkanlar müdürlerin kendi ifadeleriyle özetlenmiş ve analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen özetler ve analizler sayesinde, okulların mali kaynak sorunlarının çözümüne yönelik önemli sonuçlara varılmıştır. Araştırmada, anonimlik sağlamak amacıyla okul müdürlerine "KOM-1" (Köy Okul Müdürü-1), "KOM-2" (Köy Okul Müdürü-2) gibi kodlar atanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, okul müdürlerinin okulların gelir kaynaklarının nelerden oluştuğuna yönelik verdiği cevaplar frekans ve yüzde analizi ile değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Okul Müdürlerinin Okulların Gelir Kaynaklarına İlişkin Görüşleri

Gelir Türleri	Frekans (N= 12)	Yüzde%
Bağışlar (veli, öğretmen, idareci, çevre)	7	58,3
Okul Aile Birliği aidatı	10	83,3
Milli Eğitim Müdürlüğü ayni katkıları	9	75
Okul kooperatif geliri	4	33,3
Köy Muhtarlığı ayni ve nakdi katkıları	5	41,6

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcılara göre okulların gelirinde en büyük payı %83,3 ile okul aile birliği aidatı, ikinci büyük gelir kaynağını ise %75 ile milli eğitim müdürlüğü ayni katkıları oluşturmaktadır. Diğer gelirler ise %58,3 ile veli, öğretmen, okul idarecileri ve çevreden alınan bağışlar; % 41,6 ile Köy Muhtarlığı ayni ve nakdi katkıları ve %33,3 okul kooperatif gelirlerinden oluşmaktadır.

Okulların gelir türleri ile ilgili Özdemir’in (2011) yaptığı araştırmada; OAB bütçelerindeki gelirlerin yaklaşık ¾’ lük bir bölümünün (76,2) öğrenci velilerinden sağlandığı görülmektedir. Çalışmanın sonuçlarını karşılaştırdığımızda Özdemir’ in çalışması ile yapılan bu çalışma paralellik göstermektedir. Her iki çalışmada da okul gelirlerinde bağışlar önemli yer tutmaktadır.

Köy okul müdürlerinin okul gelir kaynaklarına ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Okulun bir gelir kaynağı yok, ilkokulların merkezi bütçeden de kaynağı yok. Kaynak olarak; okul-aile birliği ve onun yapacağı çalışmalar ve kantin geliri diyebiliriz. Bunun dışında İlçe Milli Eğitimin temizlik ve donatım, bilişim malzemesi yardımı oluyor. O da merkez ilkokullardan kalırsa. Bağışlar ve okul kooperatifinden de az da olsa damlıyor. Bazen de köy muhtarlığından küçük ayni yardımlar alıyoruz. Ancak bu saydıklarım, okulu finanse etmeye yetmiyor, çeşitli kaynak arayışlarına girmek durumunda kalıyoruz, bazen “dilenci” durumuna düştüğümü hissediyorum...” (KOM1)

“Zorunlu olan telefon-internet, elektrik ve kömür ihtiyaçlarımız devlet tarafından karşılanıyor. Bunun dışındaki ihtiyaçlarımızı okul-aile birliği aidatı, veli ve çevreden yapılan bağışlar, öğrencilere alınan kaynak kitaplar ve fotokopi kâğıdı alımı ve deneme sınavlarından elde ettiğimiz gelirlerdir. Bunların dışında Köy Muhtarlığının da ufak tefek bazen yardımları oluyor”.(KOM3)

“Veli bağışları, okul kooperatifi ve okul-aile birliğinin yaptığı çalışmalardan oluşuyor okulumuzun gelirleri. Bunların dışında okulumuzun bir geliri yok. Velilerden bağış istiyoruz, verilerse veriyorlar vermezlerse rica minnet dileniyoruz. Şu an hesabımızda hiç para yok, bu kaynaklar ise yetersiz kalıyor.” (KOM7)

Bu bölümde, araştırma kapsamında, köy okul müdürlerinin okullarında yaşanan mali kaynak sorunları ile ilgili görüşlerine ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Okul Müdürlerinin Okulların Mali Kaynak Sorunlarına Yönelik Görüşleri

Görüşler	Frekans (N= 12)	Yüzde %
İlköğretim okullarının kendilerine ait bütçesi olmaması	12	100
Temizlik malzemesi	10	83,3
Kırtasiye giderleri	9	75
Bakım ve onarım işleri	8	66,6
Teknolojik donanım eksikliği	8	66,6
Karne, diploma, kayıt parası vb. işlemler için ücret alınmaması	7	58,3
Veli desteğinin olmaması	7	58,3

Tablo 3’de yer alan veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan okul müdürlerinin mali kaynak konusunda 1. sırada belirttikleri temel sorun %100 ile “İlköğretim okullarının kendilerine ait bütçesi olmaması” iken, 2. sırada belirtilen temel sorun ise %83,3 ile “temizlik malzemesi giderleri”dir. Bunları takip eden diğer sorunlar ise %75 ile “kırtasiye giderleri”, %66,6 ile “bakım ve onarım işleri ve teknolojik donanım eksikliği, %58,3 ile “karne, diploma, kayıt parası vb. işlemler için ücret alınamaması” ve “veli desteğinin olmaması” şeklinde sıralanmıştır.

Köy okul müdürlerinin okullarında yaşanan mali kaynak sorunlarına ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

"İlköğretim okullarının kendi bütçeleri bulunmamakta ve tüm finansal ihtiyaçlar Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) üzerinden karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu durum, ihtiyaçların zamanında ve etkin bir şekilde giderilememesine yol açmaktadır. Okul müdürlerinin elindeki sınırlı olanaklarla sorunları çözme baskısı, okulların düzen ve disiplin açısından ideal koşullara ulaşmasını engellemektedir." (KOM 2)

"İlköğretim okullarımızın kendi bütçelerinin olmaması, finansal sorunların temelini oluşturur. Harcamaların okul yönetimleri tarafından yapılamaması, bu sorunları daha da derinleştirir." (KOM 4)

"Bütçe, merkezi bir sistemle yönetilip planlandığından, okul bütçeleri ortaöğretim kurumlarındaki gibi ihtiyaç duyulan finansal kaynaklara doğrudan erişim sağlayamamaktadır. Bu durum, ülkenin ve özellikle taşra bölgelerindeki okulların ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük bir engel teşkil etmektedir." (KOM 6)

"Kırtasiye, küçük tamiratlar, temizlik ve teknolojik ekipmanlar gibi temel ihtiyaçlar, karşılaştığımız en büyük finansal zorluklardır." (KOM 8)

"Genel bütçeden ilköğretim kurumlarına ayrılan özel bir payın olmaması, büyük bir sorun oluşturur. Ayrıca, MEB tarafından yasaklanan OAB aidatları, kayıt ücretleri ve diploma gibi gelirler, okul yönetimlerinin finansal esnekliğini kısıtlamaktadır." (KOM 10)

"Okulların finansal yönetiminin merkezîyetçi olması ve harcamaların okul müdürlerinin inisiyatifinde olmaması, yönetim zorluklarına yol açmaktadır." (KOM 11)

"Okullarımızın kendilerine ait bir bütçelerinin olmaması büyük bir sorundur. Çoğu zaman, okulun ihtiyaçlarını karşılamak için kişisel finansal kaynaklardan yararlanmak zorunda kalıyoruz." (KOM 12)

Araştırmanın bu bölümünde, köy okul müdürlerinin mali kaynak sorunlarını gidermek amacıyla yaptıkları öneriler değerlendirilmiştir. Okul müdürlerinin yaptıkları öneriler ve elde edilen veriler Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Okul Müdürlerinin Okulların Mali Kaynak Sorunlarını Gidermek Amacıyla Yaptıkları Öneriler

Öneriler	Frekans (N= 12)	Yüzde %
Genel bütçeden ilköğretilere doğrudan kaynak ayrılması	12	100
Okul-Aile Birliklerinin aktif olarak çalıştırılması	11	91,6
Veli desteğinin sağlanması, okul aidatı	10	83,3
Gönüllü bağışlar	10	83,3
Kantin gelirlerinin tamamının okula kalması	8	66,6
Geliri fazla olan okuldan az olan okula kaynak aktarılması	7	58,3
Okullarda yapılacak sosyal etkinlik gelirleri	7	58,3
Kamu kurum ve kuruluş yardımları	4	33,3

Tablo 4 incelendiğinde, okullarımızdaki mali kaynak sorununu çözmek için, araştırmaya katılan okul müdürlerinin tamamı (%100) "Genel bütçeden ilköğretilere doğrudan kaynak ayrılması" önerisini ilköğretim kurumlarındaki mali kaynak sorunlarını çözecek 1. öneri olduğunu ifade etmişlerdir. 2.sırada belirtilen çözüm önerisi %91,6 ile "okul-aile birliklerinin aktif olarak çalıştırılması"dır. Bu iki öneriyi takip eden çözüm önerileri ise %83,3 ile "Veli desteğinin sağlanması, okul aidatı" ve "gönüllü bağışlar", %66,6 ile "kantin gelirlerinin tamamının okula kalması, %58,3 ile "geliri fazla olan okuldan az olan okula kaynak aktarılması" ve "Okullarda yapılacak sosyal etkinlik gelirleri", %33,3 ile "kamu kurum ve kuruluş yardımları" şeklinde sıralanmıştır.

Araştırma sonucunda okul müdürlerinin mali kaynak sorunlarını çözmek için önerileri analiz edilmiştir.

Köy okul müdürlerinin "Okulların Mali Kaynak Sorunlarını Gidermek Amacıyla Yaptıkları önerilere" ilişkin görüşlerinden bazıları şunlardır:

"Devlet bütçesinden veya yerel yönetimlerin bütçelerinden ayrılan özel fonlar doğrudan ilkokullara tahsis edilmelidir." (KOM 1)

"Eğitim Bakanlığı, her bir öğrenci başına düşen miktar kadar finansal destek sağlayarak okulların ekonomik sıkıntılarını çözebilir. Bu sayede, okul yöneticileri mali problemlerle uğraşmak yerine eğitim ve öğretime odaklanabilirler." (KOM 2)

"Ekonomik durumu iyi olan ailelerin okullara maddi katkıda bulunmaları teşvik edilmelidir. Okul Aile Birliklerinin bu konuda daha etkin rol alması büyük önem taşımaktadır." (KOM 3)

"Zorunlu katkı payları (velilerden alınan bağışlar, aidatlar) ile kantin ve kooperatiften elde edilen gelirlerin bir kısmının (Milli Eğitim Bakanlığı'na aktarılan %20 pay hariç tutularak) okullara bırakılması sağlanmalıdır." (KOM 5)

"Okulların diğer eğitim kurumlarıyla kardeşlik bağları kurarak kaynak alışverişinde bulunması mümkün olabilir." (KOM 7)

"Okullarda düzenlenecek sosyal aktiviteler (kermes gibi) aracılığıyla ek gelir elde edilebilir." (KOM 10)

"Yerel yönetimler (Belediye, muhtarlık gibi) ve diğer kamu kuruluşları ile işbirliği yapılarak okullara destek sağlanabilir." (KOM 2)

Sonuç ve Tartışma

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi, ilköğretimin her iki cinsiyetten vatandaş için zorunlu olduğunu ve devlet okullarında ücretsiz yapıldığını belirtir. Ancak, devletin okul binalarının yapımı, öğretmen atamaları ve ilkokulların temel giderleri olan elektrik, su, kömür, doğalgaz, telefon ve internet faturalarını karşıladığı; fakat bu harcamaların dışında ek bir mali destek sağlamadığı gözlemlenmektedir. Ünal (1996) tarafından belirtildiği üzere, devletin harcamaları gerçekleştirirken belirli öncelikleri vardır ve bu öncelikler, ülke içinde kaynakların nasıl dağıtılacağını etkiler. Eğitim imkânlarının adaletli bir şekilde dağıtılabilmesi için, coğrafi bölgeler ve farklı yerleşim alanları arasındaki ekonomik farklılıklar gözetilerek eğitim yatırımlarının dikkatlice yapılması gerekir. Bu, eğitim politikaları ve yatırım kararlarının demokratik süreçlere uygun olarak belirlenip uygulanmasını zorunlu kılar. Ercan (2006) tarafından vurgulandığı üzere, neoliberal ekonomik politikalar altında, kamu kaynaklarının eğitim için ayrılan payı yetersiz kalmakta ve bu kaynaklar rasyonel bir şekilde kullanılmadığında tüketici taleplerini karşılayamamaktadır. Bu durum, insan sermayesinin etkin bir şekilde yönetilmesinin ve eğitimin piyasa koşulları içerisinde gerçekleştirilmesinin önemini artırmaktadır. Bu çerçevede, eğitim hizmetlerinin verimliliğini artırabilmek adına, devletin eğitim alanındaki rolünün azaltılması ve bu hizmetlerin piyasa dinamiklerine uygun hale getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Neoliberal yaklaşımların benimsendiği ülkelerde, eğitim finansmanı yönetimi konusunda, devletin yatırımlarının kısılması ve bunun yerine yerel kaynaklara yönlendirilmesi teşvik edilmektedir. Yolcu (2010) tarafından ifade edildiği üzere, bu politikalar çerçevesinde, eğitim finansmanında yerel vergi gelirlerinin kullanılması, aslında eğitimin yerelleştirilmesine yönelik bir adımdır ve bu, eğitimin finansman yükünün kısmen yerel yönetimlere ve ailelere aktarılacağı anlamına gelir. Neoliberal politikalar, artan eğitim talebi karşısında kamu kaynaklarının yetersizliği, sistemin verimsizliği, dış borç yükünün artışı gibi sorunlarla mücadele ederken, devletin geri çekilmesi ve kamu harcamalarının kısıtlanması yoluyla ulusal devletlerin küçülmesine yol açar. Bu süreç, kamu hizmetlerinin yerelleştirilmesi için gerekçeler üretirken, aslen devletin eğitim alanındaki rolünün azaltılmasını amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılan köy okul müdürlerinin görüşlerine göre köy okullarının 5 çeşit gelir kaynağı bulunmaktadır. Bu gelir kaynakları: "okul aile birliği aidatı", "milli eğitim müdürlüğü aynı katkıları", "Bağışlar (veli, öğretmen, idareci, çevre)", "köy muhtarlığı aynı ve nakdi katkıları", "okul kooperatif gelirleri"dir. Ancak bu gelirler okulların finansmanını sağlayamamaktadır. Yamaç (2010) tarafından yapılan araştırmada, okul yöneticilerinden elde edilen verilere göre en yüksek oranla belirlenmiş olan gelir kaynağı % 73,90 ile "gönüllü nakit bağışlar", onu takip eden gelir kaynağı ise %68,10 ile "okul aile birliği aidatı" olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan köy okul müdürlerinin görüşlerine göre, köy okullarının en önemli mali kaynak sorunlarının başında köy okullarının kendilerine ait bütçesinin olmaması gelmektedir. Bunu sırasıyla temizlik malzemesi giderleri, kırtasiye giderleri, bakım ve onarım işleri, teknolojik donanım eksikliğinin takip ettiği görülmüştür. Altuntaş (2005) tarafından yapılan araştırmada, "bakım – onarım", "ödenenin olmaması", "eğitim araç gereç giderleri" ve "kırtasiye giderleri" okul müdürleri tarafından en önemli finansal sorunlar olarak ifade edilmiştir.

Araştırmada yer alan köy okulu müdürlerinin büyük bir kısmı (%90,6), köy okullarının finansman sorunlarının çözümü için "Genel bütçeden okullara doğrudan kaynak tahsis edilmesi" gerektiğini belirtmiştir. Bu öneriye ek olarak, "okul-aile birliklerinin daha aktif rol alması" ve "gönüllü bağışların teşvik edilmesi" önerileri de dikkat çekmiştir. Öztürk'ün (2002) yaptığı araştırmada ise okul yöneticileri, ek kaynak yaratma yolları olarak "Devletin

ilköğretim kurumlarına daha fazla kaynak ayırması", "Okulun bölümlerinin gelir getirici faaliyetler için kullanılması", "Okul giderlerinin devlet tarafından karşılanması" ve "Okula, gelir getirici sosyal etkinlikler düzenlenerek kaynak sağlanması" gibi görüşlerini ifade etmişlerdir.

Araştırma bulguları, okul müdürlerinin uzun vadeli ve kalıcı çözümler aradıklarını göstermektedir. Bu kapsamda, özellikle "Devlet tarafından ilköğretim kurumlarına doğrudan bütçe aktarımı" konusunda bir eğilim olduğu belirtilmiştir. Okul müdürleri, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları için uygulanan bütçe modellerini örnek alınmasını önermektedirler. Araştırma, ilkokullarda ödeneklerin yetersiz olduğunu ve bu durumun okul müdürlerini kendi çözümlerini bulmaya yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu şekilde, okul müdürleri okulların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ek kaynak arayışına girmektedirler. Neoliberal politikalar, okul müdürlerinden de girişimci yaklaşımlar sergilemelerini ve okul için kaynak bulmalarını beklemektedir. Bu süreç, bazı okul müdürlerini zor durumda bırakırken, bazılarını girişimcilik yönünde teşvik etmektedir. Eğitim, görünüşte ücretsiz olmasına rağmen, pratikte özel finansman kaynaklarına dayalı olarak sürdürülmektedir. Bu nedenle, kaynak arayışı içindeki okul müdürlerinin eğitim-öğretime ayırabilecekleri zaman ve enerji azalmaktadır. Ülkede neoliberal politikalar uygulandıkça, okul müdürlerinin rolleri arasında girişimcilik ve piyasaya yönelik yaklaşımların önem kazanacağı, bu konuda yapılacak yeni araştırmaların güncel bulgular sunmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Referans

- Akça Ş. (2002). Ailelerin İlköğretim Kademesinde Yaptıkları Eğitim Harcamaları (Ankara İli Örneği) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altuntaş Y. S. (2005). İlköğretim Okullarının Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyleri (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Ata H. A. (1998). Yükseköğretimde Finansman Sorunu ve Yeniden Yapılanma (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ataklı, A. (1998). Views of school principals, teachers and parents on variation of income resources in primary education. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14).
- Bircan, İ. (1992). Türkiye'de sekiz yıllık ilköğretimin uygulanabilirliği ve finansman modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 239–248.
- Bülbül, S. (2019). Dünya Eğitim Bunalımı Ve Eğitimin Finansmanı Sorunu. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 393-408. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000995
- Çalcalı, Ö. (2009). Türkiye'de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Ercan, F. (2006). Neoliberal eğitim politikaların anatomisi için alternatif bir çerçeve. Ocak 2023 tarihinde <https://fuatercan.wordpress.com/2006/07/23/neo-liberal-edhitim-politikalarynyn-anotomisi-ycin-alternatif-bir-cerceve-2/> adresinden alınmıştır.

- Ergen H. (2004). Türkiye’de Kamu Eğitim Harcamalarının Ulusal Ekonomideki Payı. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15, 143–154.
- İnandı Y. (2005). Avrupa Birliği ülkeleri eğitim sistemi ile Türk eğitim sisteminde eğitimin yönetimi ve finansmanı (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaarslan E. (2005). Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi Maliye Dergisi*, 149, 36–73.
- Karataş S. (2006). Türkiye’de Yükseköğretim Finansman Politikaları ve Kurum Başarısına Etkisi (Basılmamış Doktora Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kavak Y., Ekinci E., Gökçe F. (1997). *İlköğretimde Kaynak Arayışları Bir Araştırma*. Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Koç H. (2007). Eğitim Sisteminin Finansmanı. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 39–50.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lambert, V.A., & Lambert, C.E. (2012). Editorial: Qualitative descriptive research: An acceptable design. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research*, 16(4), 255-256.
- Loeb, S., Dynarski, S., McFarland, D., Morris, P., Reardon, S., & Reber, S. (2017). Descriptive analysis in education: A guide for researchers. (NCEE 2017–4023). Washington, DC: U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.
- Önder İ., Ünal I., Özsoy S. (1998). “Eğitim Finansmanına Özgürlükçü ve Eşitlikçi Bir Yaklaşım (Eğitimde Kaynak Yaratma ve Kullanımı Komisyonu Raporu), Demokratik Eğitim Kurultayı (2–6 Şubat 1998), Eğitim-Sen Yayınları s.187– 240
- Özdemir, N. (2011). İlköğretim finansmanında bir araç: Okul-aile birliği bütçe analizi (Ankara ili örneği) (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk S. (2002). İlköğretim Okullarının Finansman Kaynakları (Ankara İli Polatlı İlçesi Örneği)(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods (pp. 169-186)*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Ünal L. I. (1996). *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*. Ankara: Epar Yayınları.

Yamaç, U. (2010). *İlköğretim okullarının finans kaynakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Yolcu, H. (2010). Neo-liberal dönüşümün yaşandığı ülkelerde yerelleşme ve okul özerkliği uygulamaları. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,6(12). 253–273.